

של שעורים. מפני שהשעורים שואבות לתוכן את ריח היין".

דייק רב מרי: מאי לאו כהא קמיפלגי, דמר [היינו רבי מאיר] סבר, ריחא מילתא היא, ולכן הפת אסורה לזרים.

ומר [היינו רבי יהודה] סבר, ריחא ולא כלום הוא, ולכן הפת מותרת.

אומרת הגמרא: אכן לדעת רבא, ודאי צריך לומר שהנדון אם ריחא מילתא או לא, תנאי היא [תלוי במחלוקת תנאים], והוא סבר כדעת רבי יהודה, ש"ריחא לאו מילתא היא".

אך לאביי, מי לימא תנאי היא?! האם יש הכרח לומר שהנדון תלוי במחלוקת תנאים?

והרי אמר לך אביי [הרי אביי יכול לטעון]: לאו מי איתמר עלה, האם לא נאמר על משנה זו, אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: לכולי עלמא, ריחא מילתא היא. ולכן, בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסורה. א-10

כיון שקולטת ריח מן היין.

ובפת צוננת וחבית מגופה [סגורה], דברי הכל מותרת. כיון שאינה קולטת ריח כלל.

ולא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, אלא בפת חמה וחבית מגופה, או בפת צוננת וחבית פתוחה.

ונחלקו, האם קולטת ריח מהיין או לא. אך ודאי שאם היתה קולטת ריח, היתה אסורה.

אך רבא שאמר מותר, סבר, ריחא לאו מילתא היא. ולכן אין איסור להריח יין נסך.

אמר רבא, מנא אמינא לה [מהו המקור לדברי] דריחא ולא כלום הוא:

דתנן (תרומות פרק י' משנה ד'): "תנור שהסיקו בכמון [מין צמח, שזרעיו משמשים כתבלין לפת] של תרומה, ואפה בו את הפת, הפת מותרת באכילה לזרים.

לפי שאין טעם כמון בפת, אלא ריחא כמון". (124)

ומוכח, ש"ריחא" לאו מילתא היא. ואין לאסור להנות מריח של איסור.

ואביי יתרץ את המשנה כשיטתו, ויאמר: שאני התב, דמיקלא איסוריה. כלומר, כיון שה"כמון" נשרף, ואינו בעין, אין לאסור את הפת מחמת ריחו.

אמר רב מרי, לכאורה מחלוקת אביי ורבא, הרי היא במחלוקת תנאים: שהרי שנינו (תרומות שם משנה ג'): "הרודה [המוציא מן התנור] פת חמה של חולין, ונתנה על פי חבית של יין של תרומה, ונמצאת הפת קולטת הריח היין,

רבי מאיר אוסר את הפת לזרים, לפי ששאבה את ריח היין.

ורבי יהודה, מתיר.

רבי יוסי מתיר בפת של חיטין, ואוסר בפת

124. אמנם, אם ה"כמון" היה אסור בהנאה, הפת היתה אסורה, כיון שנאפתה על ידי איסור הנאה. [כמו פת שנאפתה בעצי עבודה זרה,

שאסורה בהנאה, כמבואר לעיל (מט' ב'')] אך, כמון של תרומה, אינו אסור בהנאה, אלא באכילה בלבד, ולכן, אין לאסור אלא מחמת

ד"ריחא מילתא היא".

האיסור נותן טעם לפגם.

ואם כן, הא דידי נמי, [הנודון שעליו דיבר אביי, ב"בת תיהא"], כיון שבמקרה זה ודאי יש ריח, כפת חמה וחבית פתוחה דמי. ואסור לכולי עלמא:

אך להלכה, אמר רב יהודה אמר שמואל: הכי הלכתא, כדברי משנתינו, ד"נותן טעם לפגם" מותר. (125)

ואמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו שחומץ שנפל על גבי גריסים מותר, אלא במקרה שנפל לתוך גריסין רותחין, ואז, מיד כשנפל, נתן בהם טעם לפגם. ולכן, הגריסים מותרים.

שנינו במשנה: "זה הכלל, כל שבהנאתו בנותן טעם אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם, מותר. כגון חומץ שנפל על גבי גריסים".

אבל אם נפל לתוך גריסין צוננין, ואחר כך הרתיחן על האש, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, (126) ואסור. (127) (128)

דעת משנתינו, ש"נותן טעם לפגם" מותר. אמנם, להלן (סז' ב'), נראה, שדעת רבי מאיר, לאסור תערובת איסור אפילו אם

הריח. וכיון ש"ריחא לאו מילתא היא", שרי. רש"י.

בתחילה שנכנס בו היה משובח, ולבסוף נפגם. והקשה עליו התוספות יום טוב (שם), מה ענין זה לזה, שהרי אם בישל בכלי שאינו בן יומו, הטעם שנכנס בתבשיל היה פגום מעת שהתערב בו, ומה איכפת לנו בכך שהיה בעבר טעם משובח?

125. אמנם, ההלכה בכל מקום כ"סתם משנה", ואם כן, לכאורה פשוט שההלכה כדברי משנתנו שהרי היא "סתם משנה", ובכל זאת הוצרך רב יהודה לחדש שאין ההלכה כדעת רבי מאיר, כיון שטעמו מסתבר יותר, כמו שיבואר להלן בדבריו. ריטב"א.

הרש"ש מבאר את דברי הברטנורא על פי דברי התוספות לקמן (עו' א' ד"ה מכאן ואילך), שהקשו מדוע כלי שאינו בן יומו אסור בהנאה בעצמו וטעון הגעלה, ואילו האוכל המבושל בו מותר, כיון שקיבל טעם לפגם, מאי שנא הכלי מהאוכל המבושל בו?

126. לכאורה, המקרה המובא בגמרא, עוסק ב"משביח ולבסוף פוגם". והקשו התוספות: אם כן, מדוע נאמר "נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם", והרי במקרה זה גופא השביח ולבסוף פגם?

ותרצו: כיון שעיקר שבח החומץ בגריסים אינו מיד, אלא לאחר שירתיח ויצטנן, ולכן, אינו ממש כ"משביח ולבסוף פוגם", אלא רק "נעשה כמי" שהשביח ולבסוף פגם.

127. רבינו עובדיה מברטנורא (ע"ז פרק ה' משנה ב') כתב, שטעם הכלי שאינו בן יומו אסור מספק, כמו "השביח ולבסוף פגם", שהרי

נבלע בו איסור. מתחילה, ורק לאחר מכן נפגם, אסורה, אך המאכל שהתבשל בה מותר, כיון שמעולם לא נבלע בו איסור. ולפי זה, מבאר הרש"ש, זו כונת הברטנורא, שהכלי עצמו אסור אף על פי שהטעם הבלוע בו כבר פגום, כיון שבתחילתו היה טעם משובח, ורק לאחר מכן נפגם, והוי כ"השביח ולבסוף פגם".

128. והוא הדין אם פגם בתחילה, והשביח

הגמרא דנה, מהו גדר "נתינת טעם לפגם", המתיר את התערובות:

אמר ריש לקיש: דין "נותן טעם לפגם" שאמרו במשנתנו, שאינו אוסר, לא מדובר במקרה שהטועמים מן התבשיל יאמרו, קדירה זו חסירה מלה, או יתירה מלה, חסירה תבלין, או יתירה תבלין, ולפיכך טעמה פגום.

ובמקרה זה, אין תולים את הפגם באיסור, אלא בחיסרון המלח או התבלין.

אלא כל שאין חסירה כלום, ואינה נאכלת⁽¹³²⁾ רק מפני זה. היינו מפני האיסור

וכן כי אתא רבין [כאשר חזר רבין לבבל],⁽¹²⁹⁾ אמר בשם רבה בר בר חנה, שאמר בשם רב יוחנן אף הוא כדברים הללו: לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתחין, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור.⁽¹³⁰⁾

וכן כי אתא רב דימי, כו'. [אף הוא אמר כן].

והוסיף רב דימי ואמר: שכך היו עושיין בערבי שבתות בציפורי, שהיו נותנים חומץ לתוך גריסים צוננים, וקוראין אותם "שחליים".⁽¹³¹⁾ הרי, שהחומץ משביח את הגריסים בעודם צוננים.

ולבסוף פגם אסור. וסברת עצמו היא. (עיין תוספות לקמן סח' א' ד"ה או דלמא).

131. "שחלים", הוא מין קטניות, (עיין ירושלמי מעשרות דף א' א'), והיו רגילים לתת לתוכו חומץ כדי להשביחו. ועל שמו, קראו גם לאותם גריסים שנתנו בהם חומץ להשביחם, שחליים. תוספות.

[רש"י (שבת קמ' א', ובעוד מקומות) מפרש, ש"שחליים" הם "כרישין". אך בירושלמי הנ"ל משמע ש"שחלים", ו"כרישים", הם שני מינים שונים].

132. "אינה נאכלת" לאו דוקא, אלא בכל מקרה שתערובת האיסור פוגמת מעט בקדירה, מותר. רש"י.

הריטב"א כתב, שכונת רש"י לומר אפילו במקום שכעת אין הפגם ניכר כלל לחיך, כגון בקדירה שאינה בת יומה, ונותנת טעם לפגם, בכל זאת, כיון שאנו משערים שאלו היה נותן הרבה טעם היה פוגם את התבשיל, חשיב כ"נותן טעם לפגם".

אך דעת הראב"ד, שרק במקום שהתבשיל

לבסוף, אסור. (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו' ה' כח', ועיין בכסף משנה ובלחם משנה שם, מהו מקורו של הרמב"ם, וע"ע בהגהות הגר"א יו"ד צח' סק"ד).

ומכל מקום, אם עדיין לא השביח, אף על פי שסופו להשביח, מותר. ולא נאסר אלא כשישביח לבסוף. (ש"ך יו"ד קג' סק"ז). ויש חולקים, ואוסרים אף קודם שישביח. (פרי חדש). כיון שסופן להשביח, לא חשיב כפגם. (עיין חתם סופר סח' א' ד"ה ובפגום).

129. רבין ורב דימי עלו לארץ ישראל מבבל, אך החל משנת ד' קיא' לבריאת העולם, התרבו גזירות השמד בארץ ישראל, והתמעטה ההוראה, וחזרו לבבל. ובחזרתם, הביאו עמם מימרות ששמעו מאמוראי ארץ ישראל. [עיין סדר הדורות לשנת ד' קיא'].⁽¹³⁰⁾

130. אמנם, בסוגיית הגמרא לקמן (סח' א') מספקא לן האם מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון בדין נותן טעם לפגם, היא גם במקרה שהשביח ולבסוף פגם.

אך דעת רב יוחנן בכל מקרה שבהשביח

המעורב בה, אזי נחשב כ"נותן טעם לפגם". לקולא:

אמר ריש לקיש: נותן טעם לפגם שאמרו, אין אומריין קדירה זו אין טעמה פגום מחמת התערובת, אלא משום שחסירה מלח או יתירה מלח, חסירה תבלין יתירה תבלין, ואילו היתה מתוקנת כהלכתה לא היתה נפגמת.

אלא בכל מקרה דהשתא מיהא הא פגמה, [שהטעם נפגם מחמת התערובת], אפילו אם אפשר לתלות את הפגם בחיסרון מלח או תבלין, מותר. וכן ההלכה. (133)

כלומר, אם התערב דבר איסור בקדירת היתר, ונתן בה טעם לפגם, אך, הטועם מן התבשיל אינו יודע להבחין מפני מה התבשיל פגום, האם מחמת עירוב האיסור שנפל לתוכו, או שמא מחמת חיסרון מלח או תבלין, התבשיל אסור.

ורק במקרה שהתבשיל אינו חסר שום תיקון, ונפגם רק מחמת האיסור המעורב בו, אזי נחשב כ"נותן טעם לפגם".

ואיכא דאמרי, יש ששנו את דברי ריש לקיש

עדיין הוא אסור, עד שיפגום לגמרי. שכל זמן שלא פגם לגמרי עדיין נחשב שיש כאן חמץ הטעון ביעור.

מה שאין כן באיסור נבילה, שאיסורה רק מצד שנהנה מהאיסור, אזי אפשר לומר שאם פגמה אפילו מעט, שוב אינו נהנה מהאיסור, ומותרת].

הרשב"א תרץ על קושית הר"ן באופן אחר: ב"נותן טעם לפגם", מצד ממשות האיסור, יש ביטול ברוב, ומצד דין "טעם כעיקר", אינו אסור, כיון שהטעם פגום, ואינו חשוב.

[אך לדעת הר"ן, אין צריך אפילו ביטול ברוב כנגד ממשות האיסור, כיון דילפינן מגר להתיר טעם פגום אפילו כשאין רוב כנגדו].

ועיין עוד בקהלות יעקב (סי' כה) במה שכתב בבאור מחלוקת הר"ן והרשב"א.

133. בירושלמי (ערלה פרק ב' הלכה ה') מובא: "שלשה נותני טעמים הן: (א) כל שההדיוט טועמו ואומר קדירה זו אינה חסירה, ונפל [תבלין של איסור לתוכה], זו היא נותן טעם לשבח מותר. [כיוון שגם בלא תבלין האיסור כבר היתה מתובלת כראוי, נמצא שלא השביח בה

אינו נאכל ממש, מחמת טעם האיסור, אזי חשיב כ"נתנית טעם לפגם".

ועיין עוד בשלחן ערוך (יורה דעה קג' סע' ב').

הר"ן הקשה לשיטת רש"י: הרי דין "נותן טעם לפגם מותר", נלמד מנבילה, שאינה אסורה אלא קודם שהסריחה, אך אחר שהסריחה, ואינה ראויה לגר, ומותרת. ובנבילה, אם נפגמה רק מעט, ודאי עדיין אסורה, עד שלא תהא ראויה לגר לגמרי, ואם כן, מדוע נותן טעם לפגם מותר גם באופן לא פגם לגמרי?

ותירץ, נבילה אסורה מחמת עצמה, ולכן, כל זמן שנהנה ממנה, אפילו מעט, אסורה. אך "נותן טעם לפגם" שאינו אסור מחמת עצמו, אלא משום תערובת טעם האיסור שבו, אם אינו משייח לגמרי, נמצא שאינו נהנה מהטעם האסור, ולכן מותר.

ולפי זה, כתב הר"ן, אם הטעם האסור מגדיל את כמות התערובת, אסור כנבילה.

[ועיין עוד באבי עזרי (קמא, חמץ ומצה פרק א' הל' ב') שכתב לפי דברי הר"ן הללו, שבחמץ, שאינו אסור רק באכילה, אלא גם טעון ביעור, אף לדעת רש"י, אם יפגום בקדירה רק מעט,

הגמרא מוכיחה מהמימרא דלהלן, כלישנא בתרא דריש לקיש:

הקדמה ל**דברי רבי אבהו**: הלכה למשה מסיני, שאין לוקים על אכילת דבר איסור, אלא אם אכל ממנו כזית, בשיעור זמן אכילה.

ושיערו חכמים, שזמן שהיית אכילה, הוא בכדי אכילת "פרס", [נ"פרס" היינו חצי כיכר, ושיעור "כיכר" הוא שליש קב, נמצא שיעור "פרס", שישית הקב, דהיינו כשיעור זמן אכילת ארבע ביצים],⁽¹³⁴⁾ כלומר, אם אכל תבשיל בשיעור פרס, שמעורב בו כזית איסור, לוקה עליו.

אך אם שהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, נעשה כשתי אכילות נפרדות, שיש בכל אחת מהן פחות מכזית, ואינו לוקה.

אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו

וממשו של דבר איסור מעורבים בו, אסור, ולוקין עליו.

וזהו כזית בכדי אכילת פרס. כלומר, על מציאות זו נאמר שיעור אכילת כזית בכדי אכילת פרס.

אך דבר היתר שמעורב בו רק טעמו של דבר ב-טו איסור, ולא ממשו, אמנם אסור, אך כיון שאינו אוכל כזית מהאיסור בכדי אכילת פרס, אין כאן אכילה חשובה, ואין לוקין עליו.⁽¹³⁵⁾

ואם האיסור לא השביח את טעמו של דבר ההיתר שהיה מעורב בו, אלא ריבה בו טעם לפגם, מותר.

מדייקת הגמרא: מדוע אמר רב יוחנן "אם ריבה בו טעם לפגם מותר", ולימא [יאמר], אם "נתן" טעם לפגם מותר?

האיסור כלום].

(ב) ואפילו אמר, תבלין פלוני יש בקדירה זו [כלומר, גם אם ההדיוט אומר, מרגיש אני בטעם תבלין מסויים הנמצא בקדירה, ותוספת התבלין של האיסור פוגמת בה, סומכים על דבריו] זהו נותן טעם לפגם מותר.

(ג) [ויש מקרה שגם אם נתן טעם לפגם אסור, כגון:] וכל שהאומן טעמו, ואומר תבלין פלוני יש בקדירה זו [והוא הנותן טעם לפגם, אבל תבלין האיסור משביח בה], זה הוא נותן טעם לפגם אסור". עד כאן דברי הירושלמי.

ובמראה הפנים (לר' משה מרגלית בעל ה"פני משה", על הירושלמי שם) כתב: לפי דברי הירושלמי הללו, אפשר לומר ששתי הלישנות שהובאו בסוגייתנו בדברי ריש לקיש לא פליגי אהדדי, הלישנא קמא, האוסרת, עוסקת

במקרה שהאומן טועם את הקדירה, ומרגיש שלא האיסור הוא שפגם בה, אלא תבלין אחר המעורב בה פגם בה. ובכהאי גוונא אסור. והלישנא בתרא, המקילה, עוסקת במקרה שההדיוט מרגיש שאין הקדירה חסרה כלום, ובכהאי גוונא, כיון שאין האיסור משביח, מותר.

134. קב = 4 לוגים, ולוג = 6 ביצים. נמצא, ש24 ביצים יש בקב. ושישית הקב = 4 ביצים. כך שיטת רש"י.

אך לדעת הרמב"ם, (עיין הלכות טומאת אוכלים פרק ד' הל' א') שיעור "פרס" הוא שלש ביצים. ועיין ר"ן.

135. קיימא לן (עיין פסחים מד' ב') בכל איסורי תורה, "טעם כעיקר". כלומר, טעם האיסור אסור